

سلطان پرنویس

این جلد از روزنامه خاطرات ناصرالدین شاه قاجار شامل یادداشت‌های روزانه او از ربيع الاول ۱۲۸۷ تا شوال ۱۲۸۸ است

روزنامه خاطرات ناصرالدین شاه قاجار از ربيع الاول ۱۲۸۷ تا شوال ۱۲۸۸ (۵۵۵ صفحه) مؤلف: دکتر محمود افشار (۱۲۵ هزار تومان)

کتاب است و اطلاعات دست‌اولی از این رویدادهای تاریخی در اختیار پژوهش‌گران قرار می‌دهد.

پس از آن از صفحه ۶۵ تا ۲۹۵ شرح کامل سفر ناصرالدین شاه از تهران به عتبات عالیات (جمادی الثانی تا ذیحجه ۱۲۸۷) آمده است. کتاب سفرنامه ناصرالدین شاه به کربلا و نجف به قلم او

و به خط میرزا رضا کلهر (خوش‌نویس صاحب‌نام دوره قاجار) ابتدا در دوره ناصری و به روش چاپ سنگی و بعدها در دهه ۳۰ شمسی چندین بار توسط انتشارات سنایی، به همان شکل اولیه ولی در قطع وزیری به چاپ رسیده است.

انتهای کتاب و از صفحات ۲۹۶ تا ۳۶۹ اختصاص دارد به شرح وقایع دارالخلافه و گشت‌وگذارهای روزانه به اطراف و اکناف شهر تهران از قبیل سلطنت‌آباد، اقدسیه، دوشان‌تپه و جاج‌رود.

سفرنامه کربلا و نجف، هفتمین جلد از خاطرات روزانه ناصرالدین شاه و سومین کتاب از مجموعه آلبوم‌های بیوتات محفوظ در سازمان اسناد ملی ایران است که به کوشش و تصحیح مجید عبدالمین توسط بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار و با همکاری انتشارات سخن منتشر شده است. این جلد از روزنامه خاطرات ناصرالدین شاه حاصل استنساخ صفحات ۱۹۸ تا ۵۰۱ آلبوم شماره ۹۵ از مجموعه آلبوم‌های بیوتات است که در بخش اسناد خطی سازمان اسناد ملی ایران بایگانی است. این آلبوم دفتری است به قطع رحلی بزرگ در ۵۳۷ صفحه که متضمن یادداشت‌های روزانه ناصرالدین شاه و شرح شکارها و مسافرت‌های کوتاه او به بیلاوات اطراف تهران طی سال‌های ۱۲۸۵ تا ۱۲۸۸ هجری قمری است. سراسر این نسخه به خط ناصرالدین شاه است و تنها بخش‌هایی بسیار مختصر به خط میرزا علی خان منشی حضور (امین‌الملک و امین‌الدوله بعدی) تحریر شده است.

صفحات آغازین این مجلد از روزنامه خاطرات ناصرالدین شاه قاجار، با شرحی از گشت‌وگذارهای پس از بازگشت از سفر اول گیلان (ربیع‌الاول ۱۲۸۷) در اطراف و اکناف شهر تهران آغاز می‌شود. در ادامه از صفحه ۴۱ تا ۶۵ به اخبار تلگرافی راجع به جنگ پروس و فرانسه (۱۸۷۰م) با استناد به تلگراف‌های دریافتی و اخبار روزنامه‌های خارجی پرداخته شده است. این بخش که برای نخستین بار در این کتاب عرضه شده است، یکی از بخش‌های جالب و جذاب

سنت نگارش روزنامه وقایع بومیه یا به تعبیر امروزی خاطرات روزانه، طی دو قرن اخیر و ابتدا از طریق آشنایی رجال کشور با فرهنگ اروپایی به ایران راه یافته است. تعداد قابل توجهی از رجال دوره قاجار، وقایع روزانه خود را در قالب روزنامه یا کتاب خاطرات به رشته تحریر درآورده‌اند که از بین آن‌ها می‌توان به محمدحسن خان اعتمادالسلطنه، بهمن میرزا بهادالدوله، حاج مهدی قلی خان هدایت (مخبرالسلطنه)، عین‌السلطنه سالور و غلامعلی خان عزیزالسلطان اشاره کرد. اما خاطرات روزانه ناصرالدین شاه از اهمیت خاص و ویژه‌تری برخوردار است چراکه آشنایی با افکار، روحیات، عادات و روند تصمیم‌گیری‌های او به درک بهتر حوادث آن دوره کمک بیشتری می‌کند.

با استناد به شواهد تاریخی، ناصرالدین شاه از سال‌های ابتدایی دوران سلطنت خود شروع به ثبت و ضبط وقایع روزانه خود کرده است. بنا به تحقیقات مجید عبدالمین قدیمی‌ترین روزنامه خاطراتی که از ناصرالدین شاه مشاهده شده مربوط به ربيع‌الثانی ۱۲۶۵ است و آخرین برگ از خاطرات روزانه او مربوط به ۴۸ ساعت قبل از ترور او در ۱۷ ذیقعدة ۱۳۱۳ است. او، هم کتاب‌بند بود و هم کتاب‌خوان و هم سعی بر آن داشته که آثار مکتوبی از خود برجای بگذارد. به همین جهت ناصرالدین شاه را یکی از سلاطین پرنویس و اهل فضل و ادب می‌دانند. روزنامه خاطرات ناصرالدین شاه قاجار از ربيع‌الاول ۱۲۸۷ تا شوال ۱۲۸۸ قمری به انضمام

سفر ناصرالدین شاه به عتبات

سفر عتبات ناصرالدین شاه قاجار، در فاصله زمانی ۲۰ جمادی الثانی تا اول ذیحجه ۱۲۸۷ روی داد؛ یعنی سه سال قبل از سفر اول فرنگستان. این مسافرت حدود پنج ماه طول کشید. در این سال ناصرالدین شاه، ظاهراً بدون مقدمه آهنگ سفر به عتبات را کرد. البته از قبل قرار چگونگی پذیرایی از او و اردویی که باید همراه باشد بین دربار عثمانی و سفیر ایران در آنجا (میرزا حسین خان مشیرالدوله، صدراعظم بعدی) ترتیب داده شد. اردوی همراه شاه عبارت بود از اکثر شاهزادگان، رجال و حرم‌خانه و افواج و سواره و توپخانه اردو را همراهی می‌کردند. ریاست این اردو با سلطان مراد میرزا حسام‌السلطنه بود.

شاه از طریق ساوه به همدان و از آنجا به کرمانشاهان رفته و از خانقین وارد خاک عثمانی شد. تحت کاردانی میرزا حسین خان مشیرالدوله که از استانبول تا کرمانشاهان به استقبال آمده بود، ناصرالدین شاه طی سفر، همه‌جا از طرف عثمانی‌ها مورد احترام قرار گرفت و بین شاه و عبدالعزیز خان تلگرافات تهنیت ورود و عید فطر ردوبدل شد و خدمات مثبت توأم با تیزهوشی مشیرالدوله، موجب جلب محبت شاه نسبت به او شد و چنانچه نقل شده، شاید از همین‌جا بود که ارتقای او را به مقام صدارت در ضمیر گذرانید. پس عتبات را در بغداد، دست‌خط وزارت عدلیه و اوقاف را برای او صادر و او را همراه خود به تهران آورد. اعتمادالسلطنه در روزنامه خاطراتش وقایع این سفر را روز به روز و با تفصیل به رشته تحریر درآورده است و از زمان حرکت از تهران، چگونگی وضعیت سفر را شرح داده است، بعضی از مناطقی که در این سفر ناصرالدین شاه از آن‌جاها، عبور، اطراق یا سکنی گزیده بود، عبارت بود از: رباط کریم، ساوه، همدان، اسدآباد، کنگاور، کرمانشاهان، سرپل ذهاب، قصر شیرین، خانقین، یعقوبیه، مشیریه، بغداد، کاظمین، کربلا، نجف اشرف، کوفه، سامرا، کلهر، بیستون، صحنه، تویسرکان، دستجرد، قم و حضرت‌عبدالعظیم.

پیشخوان: تازه‌های تألیف

فرهنگ جغرافیای تاریخی شاهنامه

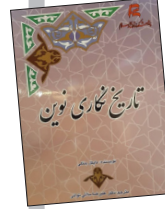

«فرهنگ جغرافیای تاریخی شاهنامه» نوشته مهدی سیدی فرخند به تازگی توسط نشر نی منتشر شده است. در این پژوهش تمامی شاهنامه، از آغاز پادشاهی کیومرث پیشدادی تا پایان پادشاهی یزدگرد سوم ساسانی، به‌دقت بررسی و همه‌اعلام جغرافیایی

مندرج در این اثر سترگ استخراج و شناسایی و با شرح و توضیح کامل معرفی شده است اما محدوده زمانی پژوهش، به عهد تصنیف شاهنامه ختم نمی‌شود، زیرا به بیان دگرگونی‌ها و تغییراتی هم پرداخته که تا به امروز در نام و عنوان مواضع جغرافیایی رخ داده است، به‌گونه‌ای که اگر از کوه و چشمه و دریا و شهری از زمان پیشدادیان و ضحاک نام برده شده، اوضاع آن‌ها تا زمان حاضر با استناد به منابع بعد از ساسانیان و نیز بر اساس پژوهش‌های میدانی معلوم و معرفی شده است. از این رو، نویسنده علاوه بر شاهنامه و منابع جغرافیایی و تاریخی مربوط به آن، از کتب ادبی و عرفانی و سایر اسناد مکتوب نیز بهره گرفته است. نقشه جامعی هم که به کتاب ضمیمه شده خوانندگان را در شناسایی مواضع جغرافیایی شاهنامه یاری می‌دهد. «فرهنگ جغرافیای تاریخی شاهنامه» در ۶۹۲ صفحه و با قیمت ۹۸ هزار تومان منتشر شده است.

ویترین: تازه‌های ترجمه

سیمایی کلی از تاریخ نگاری مدرن

کتاب «تاریخ‌نگاری مدرن» مایکل بنتلی یکی از شناخته‌شده‌ترین تلاش‌ها در قلمرو تاریخ‌نگاری و معرفت تاریخی است که به‌طور عمدی بر جریان‌ها و مکتب‌های بزرگ تاریخ‌نگاری معاصر، از عصر روشنگری به این سو متکی است. مایکل بنتلی یکی از استادان

این عرصه است. او در سال ۱۹۴۸ در انگلیس به دنیا آمد. تخصص اصلی او تاریخ سیاسی بریتانیا در قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم است. با این همه، او یکی از استادان صاحب‌نام در قلمرو تاریخ‌نگاری است. مشهورترین اثر او در این زمینه کتاب «همگام با تاریخ» است که در سال ۱۹۹۷ انتشار یافت. یک سال بعد او کتاب حاضر را به چاپ رساند که در حقیقت عصاره کتاب مفصل «همگام با تاریخ» است. البته بنتلی در سال ۲۰۰۶ کتاب دیگری در همین زمینه با عنوان «تاریخ‌نگاری انگلیس در عصر مدرنیسم (۱۹۷۰-۱۸۷۰)» انتشار داد که همه این آثار نشان‌دهنده تکاپوهای مستمر او در عرصه تاریخ‌نگاری است. بنتلی در کتاب «تاریخ‌نگاری مدرن» با روش خاص خود کوشیده است سیمایی کلی از مهم‌ترین جریان‌های تاریخ‌نگاری مدرن ترسیم و برجسته‌ترین سخن‌گویان آن را معرفی کند. این کتاب را علیرضا ملائی توانی ترجمه کرده و پژوهشکده تاریخ اسلام آن را منتشر کرده است.

بریده کتاب

دیوان خاتم

از کهن‌ترین دیوان‌های عصر اسلامی در سازمان اداری خلفا که عمر دراز ندانند و به‌زودی در دیوان‌های وزارت و رسایل تحلیل رفت. خاتم اسم مفعول از ماده ختم، به معنای پوشاندن چیزی و به پایان بردن کاری است و در اصطلاح انگشتی یا مهر منقوش به کلمات،

تصویری را هر دو را گویند که برای اعلان و تثبیت اعتبار و صحت نامه یا فرمان خلیفه و سلطان و وزیر و بعضی از دیگر کارگزاران بلندپایه حکومت و به‌طور کلی اسناد حکومتی به کار می‌رفته است... مطابق بعضی روایات شبه‌افسانه‌ای، ملک و پادشاهی سلیمان نبی وابسته به انگشتی او بود که اولین کسی به‌شمار می‌رفته است که بر نامه‌ها «ختم» می‌نهاد و چون آن خاتم یا انگشتی را از دست داد، دولتش سرنگون شد. آن‌چه از مهرها و نشان‌های پادشاهان ایران به‌دست آمده است هم نشان از سابقه دیرین استفاده از آن‌ها در امور اداری و پادشاهی دارد... از نخستین دیوان‌های ایرانی که از دستگاه اداری ساسانیان به دوره اسلامی راه یافت، دیوان‌های خراج و رسایل و زمام و خاتم را باید نام برد.

وزارت و دیوان‌سالاری ایرانی در عصر اسلامی
سیدصادق سجادی
بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار، صفحه ۶۳ و ۶۴

دریچه: گزارش کتاب

شرخری به نام صندوق بین‌المللی پول

دیوید گریبر، نویسنده و مردم‌شناس آنا‌رشیست آمریکایی، دوم سپتامبر ۲۰۲۰/۱۳ شهریور ۱۳۹۹ در بیمارستانی در ونیز درگذشت. گریبر پیش از مرگ در دانشگاه اقتصاد لندن به تدریس اشتغال داشت و آخرین کتاب او با نام «آغاز همه‌چیز: تاریخی نوین از بشر» که با همکاری «دیوید ونگرو»، باستان‌شناس بریتانیایی، نوشته شده، بناست در پاییز ۲۰۲۱ منتشر شود. گریبر که از خانواده‌ای مبارز برخاسته بود، از چهارهای اصلی جنبش اشغال‌وال‌استریت به‌شمار می‌رفت که از سپتامبر ۲۰۱۱ در نیویورک آغاز شد. پدر گریبر در جنگ داخلی اسپانیا همراه با مبارزان آنا‌رشیست جنگیده بود و مادرش نیز عضو اتحادیه بین‌المللی «کارگران بخش تولید لباس» بود.

«تاریخ پنج‌هزار ساله بدهی» مشهورترین کتاب گریبر است که برای نخستین بار به سال ۲۰۱۵ منتشر شد. این کتاب را که مصطفی آقایی به فارسی ترجمه کرده و انتشارات دهکده هوسم منتشر کرده، ۱۲ فصل دارد. «درباره تجربه سر درگمی اخلاقی»، «افسانه مبادله مستقیم»، «بدهی‌های کهن»، «ظلم و رستگاری»، «رساله‌های مجمل در باب زمینه‌های اخلاقی روابط اقتصادی»، «بازی با سکنس و مرگ»، «شرافت و تنزل مقام یا درباره بنیان‌های تمدن معاصر»، «اعتبار علیه شمش و خرجه‌های تاریخ»، «عصر محسوری ۸۰۰ ق.م - ۶۰۰ م»، «اعصار میانه ۶۰۰ م - ۱۴۵۰ م»، «عصر امپراتوری‌های بزرگ سرمایداد ۱۴۵۰ م - ۱۹۷۱ م» و «آغاز چیزی که هنوز نامشخص است، ۱۹۷۱ تاکنون» عناوین فصول دوازده‌گانه کتاب هستند.

گریبر در این کتاب به بررسی خشونت نهفته در پس روابط اجتماعی مبتنی بر پول پرداخته و خواستار از میان رفتن بدهی دولتی و مصرف‌کنندگان شده است. به باور گریبر گرایش به سرمایداری درین‌ه است و البته به مسائلی دامن زده که باقی جهان را به نابودی هم‌زمان تهدید می‌کند. او بر سبب‌های مطرح می‌کند که از مهم‌ترین دغدغه‌های آنا‌رشیست‌ها از پتر کرویتکین تاکنون است: چگونه به سمت جامعه‌ای پیش برویم که مردم کمتر کار کرده و بیشتر زندگی کنند. آرزو و هدف گریبر از کار انداختن و از میان بردن صندوق بین‌المللی پول (IMF) بود، چرا که به‌عزم او این صندوق باعث بدهکار شدن کشورهای مختلف و نابودی اقتصاد آن‌ها شده است. به باور او صندوق بین‌المللی پول اساساً در مقام «شرخ» کل جهان عمل می‌کند

و در جهان تراکتش‌های مالی عظیم، معادل کسانانی است که با چماق جلوی منزل بدهکاران ظاهر می‌شوند. او و تتی چند دیگر برای نابودی صندوق بین‌المللی پول جنبش عدالت جهانی را بنیان گذاشته و مقابل سیاست‌های این صندوق و سازمان تجارت جهانی اعتراض کردند. گریبر مطرح می‌کند که چگونه برنامه‌های صندوق بین‌المللی پول منجر به فروپاشی اساسی‌ترین برنامه‌های حمایتی برای کسانی منجر شد که در زمره فقیرترین و آسیب‌پذیرترین انسان‌های روی زمین قرار دارند. این باعث شد تا فقر در کشورهای جهان سوم گسترش یابد و سوء تغذیه و ناامیدی و خشونت فراگیر شده و منابع عمومی این کشورها غارت شود. گریبر که دو سال در ماداگاسکار به تحقیق و پژوهش‌های مردم‌شناختی اشتغال داشته در این کتاب می‌نویسد مدت کوتاهی پیش از رسیدن به ماداگاسکار مالاریا شایع شده بود. این اپیدمی آن روزها بدخیمی خاصی داشت، زیرا سال‌ها قبل از آن مالاریا در کوهستان‌های ماداگاسکار ریشه‌کن شده بود اما پس از گذشت دو نسل، اکثر مردم ایمنی‌شان مقابل این بیماری را از دست داده بودند. مشکل این بود که تداوم برنامه پاک‌سازی پشه‌ها از طرف حکومت مستلزم منابع پولی بود، زیرا ضرورت داشت با آزمایش‌های دوره‌ای بررسی کنند که آیا این

پشه در حال زادوولد است یا خیر؟ و در صورت کشف افزایش جمعیت پشه، لازم است سازوکارهای سمپاشی دست به کار شوند. اما به دلیل برنامه‌های ریاضتی تحمیل شده از طرف صندوق بین‌المللی پول، حکومت ماداگاسکار مجبور شد برنامه نظارتی درباره آزمایش‌ها را لغو و تعطیل کند. به همین دلیل نیز ده‌ها هزار نفر کشته شدند و این به‌خاطر وام‌های غیرمسئولانه‌ای بود که بانک‌های غربی به حکومت ماداگاسکار داده بودند و این حکومت از پرداخت بهره‌های کلان این وام‌ها بازمانده بود.

گریبر هدفش از نوشتن این کتاب را این‌گونه جمع‌بندی می‌کند: «بیش از هر چیز طالب آن هستم که این کتاب به ارزیابی مجدد نقش ابدهی، کار، پول، رشد، و اقتصاد کمک هر چند کوچکی بکند.»

تاریخ پنج‌هزار ساله بدهی دیوید گریبر، ترجمه مصطفی آقایی، انتشارات دهکده هوسم، ۶۷۲ صفحه، ۹۸ هزار تومان